

ASOCIAȚIA PENTRU RIDICAREA STATUII LUI MIRON COSTIN LA IAȘI

Katiușa Pârvan

Ultimul sfert al secolului XIX și primii ani ai secolului următor au fost marcați de o serie de acțiuni care au jalonat drumul spre realizarea crezului politic al multor generații de români din întreg spațiul carpatic - Unirea cea Mare. Printre acestea se pot încadra și evenimentele legate de ridicarea la Iași a statuii ilustrului cronicar Miron Costin.

Statuia a fost comandată la Paris sculptorului Hegel¹ la recomandarea "unor bărbați sus puși în Republica Franceză"², la prețul de 18.000 lei aur, conform contractului încheiat³. Monumentul, cu o înălțime de 3 metri, era alcătuit din statuia propriu zisă din bronz, soclul din piatră lucrat în țară⁴ și din patru basoreliefuri, tot din bronz, amplasate pe fețele soclului. Pe două dintre acestea erau sculptate scene din viața cronicarului: unul din ele înfățișază arestarea sa de către oamenii lui Constantin Cantemir, pe când se afla lângă soția moartă, în casa lor de la Barboși. Cel de-al doilea îl arată pe Miron Costin prezentând regelui Poloniei, Ioan III Casimir, poemul său "De neamul moldovenilor". A treia placă cuprinde stema țării, numele Regelui Carol I și al Reginei Elisabeta precum și textul inscripției comemorative. Pe ultima placă, într-o carte aurită, sunt înscrise numele principalilor donatori, printre care doamna Elena D. Grecianu născută Bălăceanu, mama lui Ștefan D. Grecianu, descendent din Grecenii contemporani cu Miron Costin⁵. Sub soclu urmau a fi reînnumerate osemintele marelui cronicar, aduse din mormântul Costinilor de la Brănișteni⁶.

Pentru buna desfășurare a acțiunii s-a constituit "Asociația pentru ridicarea statuii lui Miron Costin", cu sediul central la București, precum și filiale în fiecare județ dornic să contribuie cu fonduri. Președinte de onoare era Mihail Kogălniceanu, Președintele Academiei Române, iar secretar V.A.Urechia⁷.

Asociația se compunea din 3 categorii de membrii: membrii fondatori, membrii fondatori de onoare, membrii aderenți. Membrii fondatori, cei care luaseră această inițiativă și comandaseră statuia la Paris, alcătuiau Comitetul dirigent: D.Sturdza, B.P.Hasdeu, P.S.Melhisedec, I.Calințeru, A.Papadopol Calimaeh, C.D.Stăncescu, Al.I.Odobescu, N.Gane, Primăria orașului Iași, N.Ionescu, N.Culiano rectorul Universității Iași, T.Maioreescu (anterior fusese scris G.Crețianu, apoi șters).

L.Negruzzi⁸. Membri fondatori de onoare deveneau cei care donau personal fondului Societății, în favoarea statuii, o sumă de cel puțin 200 de lei sau care strâneau, în același scop, suma de minimum 400 lei; acești membrii intrau de drept în Consiliul dirigent central⁹. Membri aderenți puteau deveni toți cei care plăteau odată pentru totdeauna suma de 40 lei, chiat în rate de câte 10 lei la fiecare început de lună¹⁰. Toți membrii, indiferent de categorie, aveau dreptul de a semna pergamentul depus la temelie monumentului, pergament pus la dispoziția membrilor 7 zile înainte de depunere. "Fiecare membru aderenț și fondator primea ca amintire a participării sale o medalie de bronz reprezentând pe Miron Costin"¹¹. Numele membrilor fondatori și de onoare erau gravate pe pedestalul statuii¹².

Comitetul acorda o atenție deosebită activității de strângere a fondurilor necesare ridicării și inaugurării monumentului, care se ridicau la o sumă de aproximativ 33.060 lei¹³. Acest fond era alcătuit din: cotizația membrilor fondatori și onorarii; cotizația membrilor aderenți și ai comitetului; subscrieri, colete, venituri din baluri, concerte; subvenții de la stat și consilii județene¹⁴. Sumele încasate de Comitetul central cu ajutorul tuturor membrilor erau vărsate la Banca Națională. Ele erau destinate, în primul rând, achitării ratelor cuvenite "dl. Hegel sculptorele frances"¹⁵, însărcinat cu executarea statuii din bronz ("1 1/2 mărime naturală") precum și a basoreliefurilor de pe pedestal¹⁶; plata se făcea prin ministrul României la Paris, dl. Vasile Alecsandri¹⁷. Tot sculptorului Hegel îi revenea sarcina baterii unei medalii din bronz care se distribuia participanților la Serbările inaugurării. Prezentăm în continuare descrierea medaliei¹⁸:

AV. Legendă circulară de la st. la dr.: STATUA INAUGURATA IN IASI IN 1888 SEPT. 14. INDILELE M.S. REGELE CAROL I. Sus, semicircular, MIRON COSTIN. 1633 + 1691; în câmp statula cronicarului; pe soclu, cu litere mai mici, W. HEGEL FEC.

RV. Legendă semicirculară, sus STATUA DE WLAD. HEGEL. și circulară de la st. la dr. SOCLUL DE ARHITECTII KAHEN SI GABRIELESKO. În câmp leg. pe 8 rânduri: COMITETUL/ SUBSCRIEREI NATIONALE/ PRESEDINTE M.KOGALNICEANU/ MEMBRII: I.CALINDERU. N.CULIANU. N.GANE/ B.P.HASDEU. N.IONESCU. T.MAIORESCU./ P.S.MELCHISEDEC. I.NEGRUZZI. A.ODOBESCU./ A.PAPADOPUL-CALIMACH C.STANCESCU. D.STURDZA./ SECRETAR V.A.URECHIA.

AE. 50 mm.; pe muchie BRONZ.

Conform statutului Asociației Comitetul trebuia să prezinte o dare de seamă asupra fondurilor adunate și asupra folosirii lor, imediat după inaugurarea statuii¹⁹. Din cauza cheltuielilor mult mai mari și nevoii unor sume crescute în vederea achitării și transportării sculpturii, montării statuii, reîngropării osemintelor și unor alte cheltuieli, secretarul Asociației

V. A. Urechia a înaintat la 1 ianuarie 1888 președintelui societății și membrilor comitetului un raport asupra situației²⁰, raport întocmit însă mai înainte, la 31 oct. 1887²¹. Până în acest moment se strânseseră 18.233 lei și 50 bani, în care intrau sume obținute prin conferințe, tipărituri, studii, etc. Sumele donate urmau a fi publicate împreună cu darea de seamă pentru ca publicul douator să poată controla exactitatea lor și pentru depistarea eventualelor incorectitudini²².

Raportul specifica insuficiența banilor adunați până la acea dată. Mai era nevoie de încă: 4000 lei pentru soclul lucrat din piatră în țară și instalarea lui la Iași; 2000 lei pentru transportul statuii de la Paris la Iași; minimum 2000 lei pentru aducerea și reînhumarea la Iași, într-o cutie de stejar, a osemintelor cronicarului, pentru panachidă, pergamentul și medalile comemorative din bronz; 4000 lei pentru cheltuieli generale de colectare a banilor (studii, tipărituri, corespondență, conferințe²³; 10.000 lei preconizați a se obține de la Ministerul Cultelor și Instrucțiunilor Publice²⁴. Tot din dorința unei cât mai mari transparențe și pentru sensibilizarea populației, această dare de seamă asupra fondurilor era publicată în mai multe jurnale²⁵.

Conform statutului Asociației, după inaugurarea statuii, Societatea se putea menține sau dizolva. În primul caz continuarea existenței avea ca scop strângerea de fonduri pentru alte statui, dar numai "de bărbați carii au lucrat pentru limba, literatura și arta românească și anume mai înainte de sec. XIX." În cazul dizolvării toate actele Societății se depuneau la Arhiva Academiei Române, care primesc, necondiționat, și eventualele fonduri rămase disponibile²⁶.

În momentul înaintării raportului se afla gata modelul statuii, în lut; urma a fi reprodus în bronz la sfârșitul lui februarie 1888 iar sculptura adusă în țară în primăvară²⁷.

Pentru strângerea fondurilor necesare terminării monumentului s-au organizat serbări grandioase, în același timp un bun prilej pentru manifestarea sentimentelor patriotice ale tuturor românilor. Prima serbare de acest fel a avut loc la Iași în mai 1888, fiind organizată de Comitetul Femeilor Române, din care făceau parte, printre altele, doamnele Maria Catargi, Natalia Șutu, Maria Colonel Petrovan. Cu această ocazie s-au strâns 716 lei ce s-au depus la fondul Asociației²⁸.

În iunie 1888, tot la Iași și tot la Copou, au avut loc serbări care au durat 3 zile (11-13 iunie) și au fost organizate de C.D. Butculescu²⁹, care a primit această sarcină la 22 mai 1888³⁰. În acest scop a efectuat o deplasare la Iași timp de 10 zile (5-15 iunie), pentru care a depus la fondul statuii suma de 750 lei³¹. La sosirea în oraș a fost întâmpinat de doi membrii ai Comitetului Tinerilor Izraeliți, Șaraga anticarul și Tiktin fabricantul de mobilă încovoiată, care i-au solicitat organizarea unei festivități asemănătoare pentru Spitalul izraelit "unde sunt tratați orice bolnavi indiferent de etnie"³². Butculescu a fost de acord cu această colaborare.

stabilită pentru 19-20 iunie tot la Copou, după serbările pentru monumentul lui Miron Costin³³.

Pentru buna organizare a serbărilor, Buteulescu a avut drept colaborator pe dl. Scondilly, cu care a întreținut o corespondență activă³⁴.

Cu ocazia acestor serbări s-au distribuit și medaliile-premiu obținute de participanții maldoveni la Expoziția cooperativelor de la Craiova din 1887³⁵.

Cele două serbări de la Copou, din 11-13 și 19-20 iunie au mărit fondul Asociației cu 35.000 lei prima și cu 28.000 lei cea de a doua³⁶.

Inaugurarea monumentului a avut loc la 14 septembrie 1888. Cu această ocazie au fost depuse nenumărate coroane de flori la statuia cronicarului, de către persoane particulare și instituții. Printre acestea s-au numărat: M.S. Regele Carol I, Primăria Iași, Universitatea Iași, Externatul Școlii de fete, Universitatea București, Marele Staroste al Putnei, Cetățenii urbei Odobești, Institutul Humpel, Comitetul Femeilor Române, Comitetul didactic și elevele Școlii profesionale de fete, Școala comercială, Curtea de Casație, elevii Liceului Natural Iași, Creditul Urban Românesc Iași, Liceul Bârlad, institutorii Institutelor Iași, Școala de fi de miștari, Seminarul Veniamin, Delegația polonă, Școala de medici și naturaliști, Școala Dramatică, Institutele Unite, Societatea "Unirea" a lucrătorilor tipografi Iași, Societatea Concordia București, Școala Centrală de fete Iași, Conservatorul de muzică și declamațiune Iași, Comitetul Reuniunii Femeilor Române, studenții Universității Iași, Societatea bărbierilor, Academia Română, Atheneul Român, studenții Universității București, profesorii cursului secundar Iași³⁷.

Cele câteva informații prezentate doresc să evoce un aspect al eforturilor depuse de intelectualitatea românească la sfârșitul sec. XIX pentru crearea climatului favorabil înfăptuirii Marii Uniri, atrăgând atenția Europei asupra drepturilor și dorințelor tuturor românilor.

NOTE

1. Wladimir Hegel, sculptor de origine poloneză (1838 - 1918), elevul lui Geofroy și Colet din Paris; a lucrat mai mult timp în capitala Franței. S-a stabilit un timp în România ca profesor de sculptură la Școala de fete de la Atheneu, la Școala de Arte și Meserii (1891, unde l-a avut elev pe Paciurea) și la Școala de Belle-Arte din București (1898 - 1909), după care a emigrat definitiv în America. A fost membru al Atheneului Român; L. Predescu, "Enciclopedia Cugetarea", 1940, p. 392.
2. Ibidem; tatăl președintelui Franței Saadi Carnot l-a recomandat pe Hegel lui V.A. Urechia pentru executarea statuii cronicarului. Vezi și nota 3.

3. "Raportul d-lui V.A.Urechia secretarul Asociațiunei Miron Costin, asupra situației financiare a fondului Statuii nemuritorului Cronicar, către Președintele Societății, d- nului M.Kogălniceanu și către d-nii membri ai Comitetului", datat 1887, aflat la Biblioteca Academiei Române, p.5. Mulțumim și pe această cale d-soarei Adriana Bangală de la Biblioteca Academiei Române, pentru punerea la dispoziție a acestui material foarte important pentru lucrarea de față.
4. Soclul a fost executat de arhitecții Kahen și Gabrielesco.
5. "Raportul...",p.5.
6. Direcția Generală a Arhivelor Statului București, fond D.C. Butculescu, dos.II/256; Statutul Asociației, art.1.
7. Ibidem, art. 2.
8. DGASB, idem, II/261.
9. DGASB, idem, II/256, art.4.
10. Ibidem, art.3.
11. Ibidem, art.5
12. "Raport...", p.5; DGASB, idem, II/256, art.5.
13. "Raport...", p. 5 și 4; în această epocă leul românesc avea aproximativ aceeași valoare cu francul francez.
14. DGASB, fond D.C. Butculescu, dos. II/256, art. 6.
15. DGASB, ibidem, art. 7; "Raport...", p. 5.
16. DGASB, ibidem; W.C. Hegel a mai lucrat pentru România : monumentul pompierilor de la Arsenal; monumentul lui C.A. Rosetti; bustul lui Esarcu (Atheneu); frontonul Institutului Anatomic; busturile regelui Carol I, cel al lui V.A. Urechia, C.D. Stăncescu, M. Kogălniceanu, C.I.Istrati, V. Alecsandri, Dinicu Golescu și o galerie "Gloria României"; L. Predescu, op. cit. p. 392.
17. "Raport...", p. 4; până în oct. 1887 se plățiseră sculptorului două rate, 6.000 lei aur, prin Legația Română din Paris de către miniștrii țării în Franța, dl. Vasile Alecsandri; DGASB, idem, II/256, art. 8.
18. Medalia este menționată în G.Buzdugan, Gh. Niculiță, "Medalii și plachete românești. Memoria metalului", București,1971,p.243; vezi și Katiușa Pârvan, Doina Ciobanu, Mioara Ioniță, "Catalogul Expoziției Monumente și Edificii în medalistica românească", MNIR, martie-mai, 1994, p.4, nr.11.
19. DGASB, fond C.D. Butculescu, dos. II/256, art. 8.
20. Vezi nota 3.
21. "Raport...", p. 5.
22. Ibidem, p. 4.
23. "Raport...", p.5; conform Raportului, T.Malorescu și M.Kogălniceanu urmau să conferențieze la București, V.A.Urechia la Giurgiu și Craiova.
24. "Raport...",p.5; Ministerul contribuise cu suma de 3-4.000 lei pentru

ridicarea statuiilor lui Gh. Lazăr, Gh. Asachi și I. Heliade Rădulescu. Centenarul nașterii acestuia din urmă prilejuise baterea a două medalii, în 1881 și 1902; Gh. Buzdugan, Gh. Niculiță, op.cit., pp.87, 241 și 251.

25. "Raport...", p.4
26. DGASB, fond C.D. Butculescu, dos. II/256, art.10; se pare că Asociația nu s-a dizolvat ci și-a continuat existența participând la ridicarea statuii poetului Vasile Alecsandri, ce s-a inaugurat în octombrie 1906 la Iași și a fost însoțită de serbări grandioase. Autorul acestei statuii a fost tot sculptorul W.C.Hegel, la data aceea profesor la Școala de Belle-Arte din București; Anghel Popa, "Alia Iași", XXV, 1988, 2, p.219-225.
27. "Raport...", p. 4.
28. DGASB, fond C.D. Butculescu, dos. II/260, p. 2.
29. DGASB, idem, II/258; D.C. Butculescu, personalitate binecunoscută în epocă, în țară și în afara ei, președinte al cooperativelor române, conducător al ziarului său "Cooperatorul Român" (1883-1887), membru al Comitetului Central pentru Alianța Cooperativă Internațională, organizatorul unui număr de 160 societăți cooperatiste în România, avea o bogată experiență în ceea ce privește organizarea de expoziții și baterea de medalii. El a organizat 5 expoziții cooperatiste anuale (unele din ele cu participare internațională, ca cea de la Craiova din 1887), pentru care a bătut 11 medalii, din argint și bronz. Pentru a face față cheltuielilor de organizare a pus în joc chiar bunurile personale (în 1895 și-a ipotecat averea pentru a putea bate medaliiile); "Enciclopedia României", IV, pp. 281, 290, 309, 634.
30. DGASB, fond C.D. Butculescu, dos. II/257; C.D. Butculescu depuse cerere de intrare în Asociație la 3 nov.1888, la Craiova, plătinindu-și cotizația de 40 lei; documentul atestă existența Societății și după inaugurarea statuii, la 14 sept. 1888.
31. DGASB, idem, II/258; numirea lui Butculescu a stârnit un mare entuziasm. Sosirea sa la Iași a fost întâmpinată cu bucurie, fiind binecunoscută priceperea lui "de a mișca oamenii"; DGASB, idem, II/260, p.3; la Iași a luat legătura cu dl. D.Galino, însărcinat cu aranjarea Grădinii Copou în vederea serbărilor, grădina foarte bine întreținută și potrivită festivităților; Galino luase măsuri pentru ridicarea unei mici scene de teatru și strânsese deja 2.000 lei, prețul biletelor de intrare; ibidem.
32. DGASB, idem, II/260, p.3; reprezentanții Comitetului Izraelit doreau organizarea unei serbări deoarece "spitalul se afla în suferință de fonduri, să putem asigura mai mare succes la ambele serbări, întrebuințând același program, subscris de d-voastră ca președinte al acestei serbări"; notițele care consemnează evenimentele au uneori o

tentă ușor antisemită, pe care o întâlnim în general în epocă în Europa, dar aceste nuanțe, așa cum reiese și din text, nu au influențat conviețuirea și relațiile normale dintre etnici în țara noastră.

33. Butculescu a acceptat colaborarea, motivând că "dacă această instituție" - Spitalul Izraelit - "e întemeiată pe principiul select și umanitar al filantropismului vă vom pregăti o serbare tot în Copou în zilele 19-20 iunie 1888 cu un program corespunzător acestui scop, sub președenția și iscălitura mea"; s-a colaborat cu "cel mai leal devotament" iar după festivități, numele lui Butculescu a fost "trecut cu litere de aur în arhivele acestui lăcaș filantropic"; DGASB, *ibidem*.
34. DGASB, *idem*, II/263; numele apare și sub forma Scordilly, dar citirea nu e sigură, cartea poștală fiind scrisă cursiv, neclar; DGASB, *idem*, II/260, p.3.
35. DGASB, *idem*, II/258; cei care au înmănat medaliile au fost C.D.Butculescu și Leon Negruzzi.
36. DGASB, *idem*, II/269, p.2.
37. DGASB, *idem*, II/264.

ASSOCIATION POUR L'ÉDIFICATION DE LA STATUE DE MIRON COSTIN A IASSY

Resumé

L'Association pour l'édification de la statue du chroniqueur Miron Costin a été fondée à Iassy en 1887. Son activité s'était dirigée par un Comité central établi à Bucarest. Les membres de la Société étaient: des membres fondateurs (parmi eux D. Sturdza, B. P. Hașdeu, P.S. Melchisedec, I. Calinderu, A. Papadopol Calimach, C. D. Stăncescu, Al. I. Odobescu, N. Gane, T. Maiorescu, la Mairie de la ville de Iași, L. Negruzzi); des membres fondateurs d'honneur (ceux qui avaient donné personnellement une somme jusqu'à 200 lei où ceux qui avaient offerts au moins de 400 lei pour le monument) et des membres ordinaires qui avaient donné une seule fois 40 lei. Les noms des tous membres étaient inscrits sur le parchemin déposé sous le socle de la statue.

Le frais pour la réalisation du monument - 33.060 lei (à cette époque la monnaie roumaine, le leu, avait la même valeur comme le franc) - provenait des cotisations, des conférences, des colis, des fêtes, des bals, des concerts, etc.

L'ensemble monumental se composait: d'une statue en bronze réalisée à Paris par l'artiste Wladimir Hegel. Hegel - d'origine polonaise, a étudié et a travaillé en France. Il a été recommandé à V.A.Urechia, le secrétaire de l'Association par le père de Saadi Carnot, le Président de la

République Française. Le prix de la statue était 18.000 lei en or. Le socle en pierre, travaillé en Roumanie par les architectes Kahen et Gabrielesco, a coûté 4.000 lei. Sous le socle ont été déposés les cendres de Miron Costin apportés de Barboși et un parchemin avec le texte commémoratif. Le socle était couvert des quatre bas-reliefs représentant des scènes de la vie du chroniqueur, l'emblème du pays, les noms du roi Charles Ier et de la reine Elisabeth, le texte commémoratif, un livre doré avec les noms des membres d'Association et le nom du sculpteur.

Hegel a préparé aussi une médaille en bronze qui a été offerte aux participants à l'inauguration, qui a eu lieu le 14 septembre 1888. Pour obtenir l'argent nécessaires ont eu lieu des fêtes comme celle du mai 1888 à Iassy, à Copou, organisée par Le Comité des Femmes Roumaines qui a apporté 716 lei, celle du 13-15 et celle du 19-20 juin, aussi à Iassy, toutes les deux organisées par Butculescu. Ces fêtes ont apportées 35.000 et 28.000 lei.